

Tartu Silmakliinik – 140

**Aleksei Panov, Pait Teesalu,
Kuldar Kaljurand – TÜ silmakliinik**

Inimese vajadus oma tervist parandada on niisama vana kui inimkondki. Silmahaiguste ravi ei ole siin kindlasti erand. Vanimad teadaolevad andmed pärinevad Mesopotamiast, kus tänapäevaste tõlgenduste järgi suudeti ravida hallkaed. Õieti oli tegu optilise seisundi parandamisega selle kaudu, et katkestati spetsiaalse noa abil läätse hoidvad sidemed ja uputati katarakt silma klaaskehasse. Sellist lõikustehnikat kasutatakse mõnedes arengumaades ka tänapäeval. “Kirurg-habemeajaja”, kes peab käeliselt väga osav ja täpne olema, teostab sellise protseduuri kiiresti ja ilmselt mitte väga kallilt. On andmeid 12. sajandi Hiinast ja 13. sajandi Euroopa gravüüridelt, et osati valmistada ja tarvitada prille kui kaitse- ja optilisi abivahendeid. Suure kunstniku ja visionääri Leonardo da Vinci ülestähendusi interpreteerides on jõutud tõdemusele, et ta nägi teoreetilist võimlust korrigeerida nägemist kontaktläätsede abil. Väga pikka aega on silmahaigusi käsitletud siiski osana üldmeditsiinist.

Tartu Ülikoolis on silmahaigusi luge-
nud üldkirurgia kursuse raames mitmed kirurgiaprofessorid: **M. E. Kauzmann** (1805–1810), **I. L. Jochmann** (1811–1814), **C. H. Moier** (1814–1836), **N. I. Pirogov** (1836–1841), kes avas ka ajutiselt silmahaigla Tartus, mis oli esimene Baltimaades (1836–1841), **G. Adelmann** (1841–1871), kes avas kirurgilis-oftalmoloogilise kliiniku (1843–1867). Tegemist ei olnud veel tänapäevases mõttes kindlalt piiritletud elundisüsteemi patoloogiaid käsitleva erialaga.

Jaanuaris 1868 avas professor **Georg von Oettingen** esimese 24kohalise silmakliiniku Tartus. Selleks osteti mansardkor-
rusega kivimaja Vallikraavi ja Maarjamõisa tänava nurgale. 10. septembril 1871 avati pidulikult Tartu Ülikooli silmahaiguste õpetool, mille juhatajaks sai prof G. von Oettingen (1867–1879). Teadustöös kirjeldas ta silmalimaskesta amüloidset degeneratsiooni, trahhoomi nakkuslikku olemust ja silmavigastusi Vene-Türgi sõjas. Ta oli ka ülikooli rektor ja Tartu linnaapea.

Järgmine silmakliiniku juhataja oli professor **Eduard Raehmann** (1879–1900), kelle koolist on võrsunud hulk tuntud oftalmolooge. Kliinik oli populaarne, haigeid käis üle kogu Venemaa, mistõttu tekkis ruumipuudus ja 1882. a ehitati vanale majale kahekordne puust juurdeehitis, mis rahuldab kliiniku vajadusi 1938. aastani. E. Raehmann tegeles füsioloogilise optikaga, skopolamiini kasutamisega oftalmoloogias, veresoonte muutustega aneemia korral. 1889. a kirjeldas ta esimest korda veresoonte ristumisfenomeni ateroskleroosi korral, mis

on saanud oma nime hilisemate autorite Gunni (1892) ja Saluse (1929) järgi. Tema juhendamisel kaitsiti 32 väitekirja.

E. Raehlmanni asemele määrati 1900. aastal professor **Theodor Ewetzky** (1900–1909), kes oli seni olnud Moskva Ülikooli professor. Ta luges loenguid vene keeles. Teadustööd olid tal oftalmoonkoloogiast, silmaparasiitidest ja silma väärenditest. Erilist tähelepanu pööras ta vilunud patoloogianatoomina kliiniku laboratooriumile. T. Ewetzky rajas silmakliiniku kõrvale üle linna tuntud roosiaia, aednikuks oli M. Lepik, pärastise tuntud Pärnu silmaarsti A. Lepiku isa.

T. Ewetzky surma järel jäi oftalmoloogiakateeder kaheks aastaks vakantseks, kuna haridusminister ei kinnitanud teaduskonna valitud kandidaati. Ametlikuks juhatajaks määrati füsioloogiaprofessor Kurtchinsky, silmahaigusi luges vanemassistent J. Osolin. 1911. aastal määras haridusminister professoriks **Aleksander Ljutkewitshi** (1911–1918), kelle peamised huvialad olid laboratoorne diagnostika ja raskekujulise lühinägevuse operatiivne ravi. Kolmeaastase rahuliku töö järel puhkes I maailmasõda ja hiljem revolutsioon. 1917. a evakueeriti ülikool koos silmakliinikuga Voroneži, kus A. Ljutkewitsch juhatas silmakliinikut oma surmani 1928. aastal.

Tartu silmakliiniku töö jätkus katkendlikult (1918–1920), sest puudus sisseade, meditsiiniline aparaat ja arstiriistad, stationaar oli suletud. Saksa okupatsiooni ajal (1918) juhatas kliinikut lühikest aega professor **W. Löhlein** Saksamaalt. Vabadussõja ajal (1919) asus kliinikus Eesti Punase Risti laatsaret, 1920. aastal riigikohus ja hiljem Venemaaltulnudopantide keskus. 1920. a detsembris kutsuti õppetooli professoriks Peterburi silmahaigla juhataja **Ernst Blessig** (1920–1930), kes

Ernst Blessig

taastas silmakliiniku töö, muretses instrumentaariumi ja aparatuuri ning alustas 1921. a teisel poolaastal regulaarset kliinilist ja õppetööd.

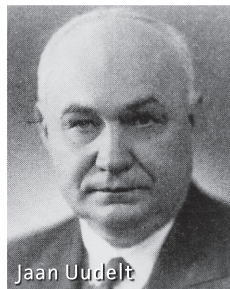
Ta pani aluse kliiniku preparaate kogule ja muretses uuesti korrapärase raamatukogu.

E. Blessig emeriteerus 1930. aastal ja kliinikut hakkas juhatama dotsent **Jaan Uudelt** (1930–1941), kes valiti 1934. a oftalmoloogiaprofessoriks.

Koos otorinolaringoloogia professori E. Saarestega koostas ta silmakliiniku uue hoone projekti ja juhendas 1938. aastal selle neljakorruelise kivihoone ehitamist kliiniku esimese hoone kohale. Sellest ajast peale on hoones koos töötanud silma- ja kõrvakliinik. Teadusse on prof J. Uudelt jätnud jälje silmavigastuste, silmakasvajate ja trahhoomi uurijana. 1941. a siirdus ta Saksamaale, aastatel 1943–1944 juhatas uuesti Tartu silmakliinikut, siis sõitis jälle Saksamaale ja hiljem USAsse, kus suri 1957. a.

Pärast prof J. Uudelti ärasõitu Saksamaale 1941. a määrati kliiniku juhatajaks meditsiinidoktor **Jüri Suurküla** (1941–1944), kes hiljem töötas silmarstina Rootsisis.

II maailmasõja ajal oli kliinik kannatanud, varustus oli laiali tassitud või vigastatud, ei olnud vajalikke aparate ega operatsiooniinstrumente. Silmakliiniku tööd hakkas organiseerima ja varustust taastama **Valentin Savi** (1946–1958),

Jaan Uudelt

Jüri Suurküla

Valentin Savi

kes 1. jaanuaril 1946 määrati oftalmoloogia-kateedri ja silmakliiniku juhatajaks.

1949. a kaitses ta kandidaadidissetatsiooni trahhoomi alal, 1950. a sai ta dotsendi kutse ja töötas selles ametis kuni oma surmani 1958. a.

Leo Schotter

Samast aastast määrati õppetooli juhatajaks assistent **Leo Schotter** (1958–1989), kes 1964. a kaitses doktoriväitekirja silmasiseste võõrkehade magnetkirurgiast ja 1967. a sai professori kutse.

Aastatel 1975–1989 juhatas ta ühendatud kõrva-nina-kurgu- ja silmahaiguste kateedrit. Hea organisatorina oli ta Eesti Oftalmoloogide Teadusliku Seltsi esimees ja Tartu Ülikooli nägemise tervishoiu laboratooriumi teaduslik juhendaja (1975–1991) ning ta valiti Eesti Silmaarstide Seltsi ja Eesti Pimedate Ühingu auliikmeks. Prof L. Schotter emeriteerus 1993. a ja suri 1997. a. Teadlasena uuris ta silmavigastusi, katarakti ja glaukoomi ravi, lühinägevuse profülaktikat ja kirurgiat ning silma plastilise kirurgia küsimusi. Tal on ilmunud 188 teadustööd, ta on mitmete operatsioonimeetodite, aparaatide ja instrumentide autor. Väljaspool eriala oli ta tuntud amatöörheliloojana.

Aleksei Panov

Aastatel 1990–1999 juhatas oftalmoloogia õppetooli ja silmakliinikut dotsent **Aleksei Panov**. Tema Moskvast kaitsitud kandidaadidissetatsioon oli silmavigastuste alalt.

Aastatel 1975–1991 oli ta TÜ nägemise tervishoiu laboratooriumi juhataja.

Pait Teesalu

Alates 1. jaanuarist 2000 on silmakliinikut juhatanud professor **Pait Teesalu**, kelle glaukoomidiagnostika doktoridissetatsioon on kaitsitud Oulu Ülikoolis.

Professor Teesalu juhtimisel on käivitunud mitmed teaduslikud uuringud ja koostööprojektid, samuti on aktiveerunud koostöö Soome ja Balti riikide juhtivate silmakliinikutega.

Seoses Tartu haiglate reorganiseerimisega 1951. a jagunes silmakliinik silmahaiguste kateedriks ja Maarjamõisa haigla silmaosakonnaks. Silmaosakonnas on olnud kuni 80 statsionaarset voodikohta, praegu on neid 13. Aastal 1998 valmis kliiniku kivimaja osas uus tänapäevane operatsiooniplokk, mis toodi üle vanast, juba 1882. a ehitatud puumaja osast. Kuna oftalmokirurgia oli muutunud oftalmomikrokirurgiaks, osutus töö amortiseerunud, rappuvate põrandatega puumajas võimatuks. Silmakliiniku puumaja remondi lõppedes naasis polikliiniline osakond taas oma ajaloolistesse ruumidesse.

Tartu Ülikooli silmakliinikus on 140 aasta vältel ravitud kõiki Eestis esinevaid silmahaigusi, õpetatud üliõpilasi, täiendatud juba töötavaid silmaarste ja tehtud teaduslikku uurimistööd. Ravitud haiguste diagnoosid on muutunud seoses kogu ühiskonna arengu, rahvatervise ja sotsiaalsete olude muutumisega. Kadunud on sellised pimedust põhjustavad haigused nagu trahhoom (silmamarmarjad) ja teised nakkushaigused. Tänu diagnostika, ravi ja operatsioonimetoodika paranemisele on oluliselt vähenenud pimedate ja nõrgaltnägijate arv Eestis. Silmakliiniku töötajate mitmeaastase töö tulemusena on valminud Eesti pimedate ja nõrgaltnägijate register.

Kuldar.Kaljurand@kliinikum.ee

SUMMARY**140 years of Tartu Eye Clinic**

Lectures on eye diseases in the 18th century were included in the course of general surgery. In January 1868 Prof. Georg von Oettingen established the first ophthalmology hospital in Estonia. For this a house was bought on the corner of Vallikraavi and Maarjamõisa streets. On January 10, 1871 the professorship of ophthalmology was ceremoniously established with Prof. von Oettingen being the first head of the chair, (1867–1879). During the following four decades several professors, Eduard Raehlmann (1879–1900), Theodor Ewetzky (1900–1909) and Aleksander Ljutkewitch (1911–1918), supervised the University Eye Hospital. In 1917, during World War I, the hospital was evacuated to Voronezh, Russia. After World War I and the Estonian War of Independence work in the hospital was unsystematic due to the lack of equipment and medicaments. During the Estonian War of Independence a Red Cross military hospital was housed in the building. In December 1920 Prof. Blessig from St. Petersburg was invited to continue professorship in Tartu Eye Hospital. Professor Blessig re-established daily clinical and scientific work in the hospital. He created a decent collection of histological preparations and a library. After Prof. Blessig's retirement assistant professor Jaan Uudelt was elected, as the first Estonian ophthalmologist, to lead the chair. In 1938, in cooperation with oto-rhino-laryngists, a new building was erected and since that time the two hospitals are situated in the same house. World War II was a devastating period in the history of Tartu Eye Hospital. The building was destroyed, the equipment

smashed and lost. Professor Uudelt and the intermediary head of the hospital Dr. Jüri Uusküla (1941–1944) emigrated to Germany. Doctor Valentin Savi was nominated the next head of Tartu Eye Clinic. He started reconstruction of the clinic in 1946. In 1950 Dr. Savi became assistant professor and held professorship until 1958. In the same year Dr. Leo Schotter was elected head of Tartu University Eye Clinic. In 1967 he was elected a professor, his field of research was magnetic surgery. L. Schotter published 188 scientific papers. He was the head of the Estonian Scientific Society of Ophthalmology and the Tartu University Laboratory of Visual Healthcare. He was an honorary member of the Estonian Ophthalmology Society and the Estonian Society of the Blind. In private life he was a well-known composer. After Prof. Schotter's retirement in 1993, assistant professor Aleksei Panov became head of Tartu University Eye Clinic. He had graduated in Moscow and the topic of his thesis was ocular traumas. He continued Prof. Schotter's work in the Tartu University Laboratory of Visual Healthcare acting as its head. Since January 1, 2000, the head of the chair in Tartu University Eye Clinic has been Professor Pait Teesalu. He received his PhD degree from Oulu, Finland, in glaucoma diagnostics. Under Prof. Teesalu's supervision several scientific projects and studies have been launched. Contacts and co-operation have been established between Tartu Eye Clinic and eye clinics in Finland and in the Baltic States. During 140 years all various eye pathologies have been treated, relevant researches conducted and students trained at Tartu Eye Clinic.